

HET FENOMEEN PREDESTINATIE

Een kritische beschouwing van de voorzienigheidsleer en de uitverkiezingsleer

1. De voorzienigheidsleer.

Uitgangspunt van mijn uiteenzetting over de voorzienigheidsleer is de belijdenis van Zondag 10, vraag 27 van de Heidelbergse Catechismus (HC) en artikel 13 van de Belijdenis des Geloofs der Gereformeerde Kerken in Nederland (BG).

De voorzienigheidsleer die in de HC wordt verwoord heeft zijn invloed niet gemist. Het besef dat God alle dingen leidt is sterk verankerd bij hele generaties gelovigen, in het bijzonder uit de reformatorische hoek. Zo gelooft men dat God overal voor zorgt en dat Hij ook zorgt dat alles voor elkaar komt. Het geloof in de voorzienigheid maakt bij velen nog ruimschoots deel uit van de totale geloofsbeleving.

In het antwoord van vraag 27, “Wat verstaat gij door de voorzienigheid Gods?”, wordt vermeld dat “alle dingen, niet bij geval, maar van zijn vaderlijke hand ons toekomen”. In artikel 13 wordt de voorzienigheid Gods als volgt omschreven: “Wij geloven, dat die goede God, nadat Hij alle dingen geschapen had, deze niet heeft laten varen, noch aan het geval of de fortuin heeft overgegeven, maar ze naar zijn heiligen wil alsoz stiert en regeert, dat in deze wereld niets geschiedt zonder zijn ordinantie”.

Waarop is de gedachte gebaseerd dat God alles beschikt naar zijn wil?

De voorzienigheidsleer wordt toegeschreven aan de kerkvader Augustinus. Als uitgangspunt voor zijn leer nam Augustinus de bijbeltekst Matthéüs 10: 29: “...En niet één van deze (musjes) zal op de aarde vallen zonder uw Vader.” Dit uitgangspunt komen we ook tegen in de HC en de BG.

In het antwoord van vraag 27 wordt verwezen naar Matthéüs 10: 29 en in artikel 13 wordt de volledige tekst van Matthéüs 10: 29 als bevestiging van de belijdenis uitgeschreven. De HC en de BG trekken beide uit Matthéüs 10: 29 de conclusie dat geschiedt wat God wil dat geschiedt.

Maar kunnen we deze conclusie wel trekken in het kader van een correcte redenering?

We schenken nogmaals aandacht aan de redenering van Zondag 10.

Vraag 27 van Zondag 10 is: “Wat verstaat gij door de voorzienigheid Gods?”

Het laatste deel van het antwoord hierop luidt: “en alle dingen niet bij geval, maar van zijn vaderlijke hand ons toekomen.”

Dit antwoord wordt ontleend aan Matthéüs 10:29: “Maar er valt niet één dood neer als jullie Vader het niet wil.” (NBV)

Als we het antwoord van vraag 27 toetsen aan de regels van de formele logica, het formeel geldig redeneren dan ziet de redenering er als volgt uit:

P Als God niet wil dat het gebeurt, gebeurt het niet.

C Als God wil dat het gebeurt, gebeurt het.

De bijbeltekst is de premisse (P) en het antwoord van de HC de conclusie (C).

Het blijkt dat hier sprake is van een formele drogreden, namelijk de drogreden van de ontkenning van het antecedens (p) en het consequens (q).

In de formele logica wordt deze drogreden als volgt aangegeven: $(\neg p \rightarrow \neg q \vdash p \rightarrow q)$

Ter verduidelijking geef ik nog een voorbeeld van deze drogreden:

P Als Jan niet ziek is, ligt hij niet in bed.

C Als Jan ziek is, ligt hij in bed.

Uit de bewering dat Jan niet in bed ligt als hij niet ziek is mogen we niet concluderen dat hij in bed ligt als hij ziek is.

De redenering dat uit Matthéüs 10: 29 de conclusie getrokken kan worden dat “en alle dingen niet bij geval, maar van zijn vaderlijke hand ons toekomen” is formeel onlogisch, dus ongeldig. Dat zou betekenen dat de voorzienigheidsleer zoals aangegeven in de HC en de BG door het ontbreken van een geldig bijbels fundament geen bestaansrecht heeft.

2. De uitverkiezingsleer.

De HC leert in Zondag 7, naar het antwoord op vraag 20 of alle mensen door Christus zalig worden, dat “alleen degenen, die Hem door een waar geloof worden ingelijfd en al zijn weldaden aannemen” zalig zullen worden.

Artikel 16 van de BG, het artikel van de ‘eeuwige verkiezing Gods’ beschrijft dat de uitverkiezing een daad is ‘uit enkel goedertierenheid’: “Wij geloven, dat het gehele geslacht, van Adam door de zonde des eersten mensen in verderfenis en ondergang zijnde, God zichzelf zodanig bewezen heeft als Hij is, te weten: Barmhartig en Rechtvaardig. Barmhartig: doordien dat Hij uit deze verderfenis trekt en verlost degenen, die Hij in zijn eeuwigen en onveranderlijken raad, uit enkel goedertierenheid, uitverkoren heeft in Jezus Christus, onzen Heere, zonder enige aanmerking hunner werken. Rechtvaardig: doordien Hij de anderen laat in hun val en verderf, waar zij zichzelf in geworpen hebben.”

Blijkbaar verdeelt God de mensheid in twee groepen: de gelovigen en de ongelovigen. De gelovigen worden door Hem verlost, de ongelovigen laat Hij ‘in hun val en verderf’.

Kan de mens zelf kiezen tot welke groep hij wil behoren? Kan hij kiezen om te geloven of niet?

De uitverkiezingsleer wijst een vrije wil om te geloven af. Het geloof is volgens de leer een gave van God. In de Dordtse leerregels (DL) wordt het in artikel 14 van hoofdstuk 3 en 4 als volgt beschreven: “Zo is dan het geloof een gave Gods; niet omdat het aan den vrijen wil des mensen van God wordt aangeboden, maar omdat het den mens metterdaad wordt medegedeeld, ingegeven, en ingestort; ook niet daarom, dat God alleenlijk de macht om te

geloven zou geven, en daarna de toestemming of, het metterdaad geloven van den vrijen wil des mensen verwachten; maar omdat Hij, die daar werkt het willen en het werken, ja, alles werkt in allen, in den mens teweegbrengt beide, den wil om te geloven en het geloof zelf.” Het uitgangspunt voor de uitverkiezingsleer is de bijbeltekst Efeze 2: 8: “Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave”.

In artikel 5 van hoofdstuk 1 van de DL wordt aangegeven hoe Efeze 2: 8 de leer bevestigt: “...Maar het geloof in Jezus Christus, ..., is een genadige gave Gods; gelijk geschreven is: Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave (Efeze 2:8)”.

De DL zien in Efeze 2: 8 het geloof als Gods gave. Over deze zienswijze bestaat echter geen consensus. In een andere interpretatie van Efeze 2: 8 ziet men niet het geloof als gave van God maar de zaligheid, het eeuwige leven, en het is aan de mens om dat te willen geloven. Die zienswijze wordt bevestigd door Romeinen 6: 23: “...maar de genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus, onzen Heere.”

Maar wat heeft de auteur van Efeze 2: 8 werkelijk bedoeld met de gave van God? Om hier achter te komen moeten we ons richten op de syntaxis van de tekst.

“Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en *dat* niet uit u, het is Gods gave”. Het betrekkelijk voornaamwoord *dat*, herhaald in de bijvoeglijke bijzin als ‘het is Gods gave’, kan grammaticaal geen betrekking hebben op het woord ‘geloof’ maar op het gehele voorgaande zinsdeel, dus in feite op de zaligwording.

In de vergelijkbare tekst: “U krijgt een appeltaart door mijn vrouw gebakken; *dat* is mijn geschenk” ligt het voor de hand dat het geschenk niet mijn vrouw betreft maar de appeltaart!

Om deze veronderstelling te kunnen onderbouwen onderzoeken we de grammatica van de Griekse grondtekst van Efeze 2: 8:

τη γαρ χαριτι εστε σεσωσμενοι δια της πιστεως· και τουτο ουκ εξ υμων· Θεου το δωρον, ουκ εξ εργαων· ινα μη τις καυχησηται·

Uit de Griekse grammatica blijkt dat het woord *τουτο* (touto), *dat*, van het onzijdig geslacht, nooit betrekking kan hebben op het vrouwelijk woord *πιστεως/πιστις* (pistis), geloof.

De conclusie is dat met Gods gave niet het geloof bedoeld wordt maar de zaligheid, de verlossing. De uitverkiezingsleer verliest hiermee zijn bestaansrecht.

Filippenzen 1: 29 spreekt van het mogen geloven in Hem als een voorrecht (echaristhè), voortvloeiende uit de genade die God ons bewezen heeft door ons het Evangelie te schenken; evenals het lijden in de zaak van Christus een voorrecht is.

De wil om te geloven is geen gave van God zoals in artikel 14 beweerd wordt maar willen geloven is evenmin een vrije keuze. De ‘wil’ om te geloven is het resultaat van een mentaal proces dat geleid wordt door interne en externe factoren zoals persoonlijkheid en beïnvloeding van buitenaf.

Piet Soeteman.